СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – Свищов
Факултет „Производствен и търговски бизнес”
Катедра „Икономика и управление на туризма”

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Сборник с доклади

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Председател:
доц. д-р Петя Иванова
Членове:
проф. д-р Марияна Божинова
проф. д.и.н. Милко Палангурски
доц. д-р Мариана Янева
доц. д-р Тихомир Личев
гл. ас. д-р Любка Илиева
гл. ас. д-р Любомира Тодорова
гл. ас. д-р Павлин Павлов

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
проф. д-р Марияна Божинова – (България)
Членове:
проф. д-р Лариса Корганашвили (Грузия)
проф. д-р Алфред А. Розенблум (САЩ)
проф. д-р Алфонсо Варгас (Испания)
доц. д-р Петя Иванова (България)
доц. д-р Мариана Янева (България)
доц. д-р Татяна Манастерска (Полша)
доц. д-р Ю-Чен Чанг (Тайван)
доц. д-р Сергей Илькевич (Русия)
доц. д-р Насирли Бейтулла (Азербайджан)

Технически секретар – Емилия Станева

ISBN 978-954-23-1764-7

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. Петя Иванова
Вместо предговор 9

Пленарен доклад
Проф. М. Божинова
АКТУАЛНИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ 13

ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ И ИНОВАЦИИ

Prof. Andrey Zahariev, Assoc. Prof. Stoyan Prodanov, Head Assist. Prof. Emil Tsanov, PhD, Assist. Prof. Stefan Prodanov, PhD; Mariana Moneva-Dauo, Phd Student
PROJECT NOVAE AND INTERREG PROGRAMME – A NEW APPROACH FOR DEVELOPMENT OF THE LOWER DANUBE TOURIST DESTINATION 27

Доц. д-р Петя Иванова, докторант Симеон Симеонов
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ТУРИСТА, ПРАКТИКУВАЩ КУЛИНАРЕН ТУРИЗЪМ 36

Доц. д-р Иванка Николова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАРАСТВАНЕ НА ПРИХОДИТЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО 45

Доц. д-р Снежинка Кадиева
НЯКОИ НОВИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ХОТЕЛИТЕ НА БЪДЕЩЕТО 53

Доц. д-р Ваня Василева, Йорданка Марчева
СЪВРЕМЕННИ ОСОБЕНОСТИ В РАЗВИТИЕТО НА РЕСТОРАНТЬОРСТВОТО В КИПЪР 62

Доц. д-р Снежана Иванова, Александрина Енева
ИНОВАЦИИТЕ В НОВИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СВЯТ 70

Доц. д-р Катя Илиева
РЕСУРСИТЕ НА СОЛЕНИТЕ ЕЗЕРА В АКВАТОРИЯТА НА БУРГАС И РОЛЯТА ИМ В РАЗВИТИЕТО НА АЛТЕРНАТИВНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ В РЕГИОНА 81

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИНСТРУМЕНТИТЕ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ИМИДЖА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ 91

Доктор Никола Гайдаров, докторант Ралица Георгиева
СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ПРОДУКТИ НА ТУРОПЕРАТОРИТЕ
ПО ДЕЛОВИ И ХАЗАРТЕН ТУРИЗЪМ 98

Ст. преп. Маргарита Панчева
С ГРИЖА ЗА КЛИЕНТА ПРИ ПОДГОТОВКАТА И ПРОВЕЖДАНЕТО
НА ОРГАНИЗИРАНИ ОБИКОЛНИ ПЪТУВАНИЯ ИЗ БЪЛГАРИЯ,
ПРЕДНАЗНАЧЕНИ ЗА ФРЕНСКИ ТУРИСТИ.....108

Преп. д-р Севджан Сабриева
СЪВРЕМЕННО СЪСТОЯНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА
ИНФРАСТРУКТУРА В ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ 117

Докторант Данаил Алеков
ДИНАМИЧНИ И СТАЦИОНАРНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОГРАМИ.....124

Докторант Илиян Дуков
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПОТРЕБИТЕЛСКОТО ТЪРСЕНЕ НА
ОРГАНИЗИРАНИ ЕДНОДНЕВНИ ПЕШЕХОДНИ ЕКСКУРЗИИ.....133

Mohamed Mostafa Albaz
THE ROLE OF SMART HUMAN RESOURCES IN IMPROVING THE
EFFICIENCY OF LOGISTICS INVESTMENT IN SMEs 141

ТУРИСТИЧЕСКИ БИЗНЕС И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Доц. д-р Генка Рафаилова
ВЗАИМОВРЪЗКА МЕЖДУ КРЕАТИВНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО
И ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ 151

Доц. д-р Мария Станкова
ВЪЗМОЖНОСТИ НА ИНДУСТРИЯТА НА ТУРИЗМА ЗА СОЦИАЛНО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО 161

Доц. д-р Еленита Великова
АНАЛИЗ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА УДЪЛЖАВАНЕ НА СЕЗОНА
В БЪЛГАРСКИТЕ ТУРИСТИЧЕСКИ КУРОРТИ.....169

Gordana Stojmenović, проф. д-р Любчо Варамезов
ОПИТЪТ НА СРЪБСКИТЕ ПРОИЗВОДСТВЕНИ КОМПАНИИ
В LEAN ПРОИЗВОДСТВОТО.....179

Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Ася Панджерова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ, АНГЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 187

Гл. ас. д-р Галя Кушева
АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ В КУРОРТЕН КОМПЛЕКС ПАМПОРОВО ПРЕЗ ЗИМНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЕЗОН ЗА ПЕРИОДА 2017-2019 г. 195

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
ДИНАМИКА НА СЕЗОННОСТТА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 203

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 211

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ИНОВАТИВНОСТ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ФИРМИ 218

Ас. д-р Любомира Тодорова
ПРОЯВЛЕНИЕ НА СИВАТА ИКОНОМИКА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР НА Р. БЪЛГАРИЯ 227

Ас. д-р Павлин Павлов
ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 234

Ас. д-р Пламен Петров
ДИНАМИКА В РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2019 ГОДИНА 241

Асен Божиков
КИБЕРАТАКИТЕ – СЪЩЕСТВЕНО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ХОТЕЛИТЕ В ДИГИТАЛНАТА ЕРА 248

Докторант Таня Рисемова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИ ОБЩИНИ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА ДОЛЕН ДУНАВ 256

Докторант Жаклин Коен
ПРОЦЕСНО УПРАВЛЕНИЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОПЕРАЦИИТЕ В ПРЕДЕН ОФИС 264

Докторант д-р Владимир Бойчев
МЕДИЦИНСКИ ИЛИ МЕДИКАМЕНТОЗЕН ТУРИЗЪМ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ 272

Докторант Зорница Златанова
МАРКЕТИНГОВИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИ КОМПАНИИ, ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГА 281

ФИНАНСОВИ, ОТЧЕТНИ, ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ И СОЦИАЛНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Людмил Найденов, гл. ас. д-р Марияна Павлова-Бънова
МЕСТНИ ДАНЪЦИ И ЕФЕКТИВНОСТ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 291

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ В ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ НА ТУРИСТИ 301

Доц. д-р Галя Иванова - Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА РАЗХОДИТЕ ЗА БЕЗПЛАТНА ХРАНА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 311

Ас. д-р Йордан Стефанов Йорданов
ПРОБЛЕМИ ПРИ ПЕНСИОННОТО ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗАЕТИТЕ В ТУРИЗМА 318

Изследовател д-р Александрина Александрова АНАЛИЗ НА БАЗИСНИ ПОКАЗАТЕЛИ ОТНОСНО ТУРИЗМА В СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ 326

Докторант Росен Колев
НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ ПОДХОДИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО НА СЕБЕСТОЙНОСТТА 334

Докторант Димчо Шопов
ВЛИЯНИЕ НА ВИСОКАТА ДЪРЖАВНА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНДУСТРИЯ НА СТРАНИТЕ ОТ ЕС 342

Докторант Борислава Славова-Петкова
СОЦИАЛЕН ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 351

МАРКЕТИНГОВИ, ТЪРГОВСКИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Светла Ракаджийска
СИМВОЛИКА И КОМУНИКАЦИЯ ЗА ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....359

Проф. д-р Стоян Маринов, д-р Галина Илиева
ТУРИСТИЧЕСКО ТЪРСЕНЕ НА ОБЩИНА НЕСЕБЪР КАТО ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....368

Доц. д-р Иван Марчевски, доц. д-р Ваня Григорова
МАРКЕТИНГОВИТЕ МРЕЖИ ОТ ФИРМИ – СЪВРЕМЕННА ТЕНДЕНЦИЯ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ 375

Assoc. Prof., PhD Tatiana Manasterska, The President Stanislaw Wojciechowski
MANAGING AND MEETING THE DEMANDS OF OLDER TOURIST MARKET.....384

Доц. д-р Галина Захариева
ПРИНОС НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ УСЛУГИ ЗА РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА 390

Доц. д-р Искра Пантелеева
СТРАТЕГИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИЗМА – НЯКОИ МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ ВЪПРОСИ..398

Доц. д-р Мариана Янева, доц. д-р Николай Цонев
КОНСУЛТАНТСКА ОЦЕНКА НА ПОТЕНЦИАЛА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН 404

Доц. д-р Соня Алексиева, Росен Петков
КОНКУРЕНТНО ПРЕДИМСТВО НА УСТОЙЧИВОТО ХРАНЕНЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО – ПОТРЕБИТЕЛСКИ ПОЛЗИ, ПРОБЛЕМИ И ТЕНДЕНЦИИ.....414

Доц. д-р Иван Желев
ВЗАИМООТНОШЕНИЯ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ ПРИ ФАСИЛИТИ МЕНИДЖМЪНТА НА ХОТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ.....423

Доц. д-р Пенка Горанова
КОНЦЕПЦИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ХОТЕЛСКИ КОМПЛЕКС.....431

Доц. д-р Анатолий Асенов, докторант Зорница Крумова
ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТРЕЛСТВА И ПРЕД ЛИДЕРСТВОТО В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР.....439

Гл. ас. д-р Емил Николов
ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ОТ ИНТЕГРИРАНЕТО НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНУДСТРИЯ НА БЪЛГАРИЯ 447

Гл. ас. д-р Маргарита Мишева
ЕЛЕКТРОННА ТЪРГОВИЯ В ТУРИЗМА – ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....454

Гл. ас. д-р Надежда Веселинова
ГЪВКАВОТО ЛИДЕРСТВО – ФАКТОР ЗА УСПЕШНИ ПРОЕКТИ В ТУРИЗМА 462

Гл. ас. д-р Зоя Иванова
ФОРМИРАНЕ ПОВЕДЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 468

Гл. ас. д-р Милен Динков
СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ.....475

Гл. ас. д-р Галя Георгиева, гл. ас. д-р Иван Маринов
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ.....483

Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов
ТЕОРЕТИЧНИ МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ.....491

Гл. ас д-р Светослав Калейчев
ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА ПОЛОЖИТЕЛНОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ РОБОТИЗАЦИЯТА И ТУРИСТИЧЕСКИЯ МАРКЕТИНГ.....499

Ас. д-р Бойчо Бойчев
ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНСКИ СТРУКТУРИ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 507

Доктор Веселина Портарска
МОДЕЛ ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НА РАЙОН РИЛА-ПИРИН, С ЛОКАЦИЯ БАНСКО 515

Докторант Александър Димитров
ПРЕДИМСТВА НА МОБИЛНАТА ТЪРГОВИЯ (M-COMMERCE) В СЪВРЕМЕННОТО ХОТЕЛИЕРСТВО.....525

Д-р Мирослав Кръстев, ас. д-р Калоян Цветков
ОЦЕНКА НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ НАГЛАСИ ПРИ ПОСЕТИТЕЛИТЕ НА НЕДВИЖИМИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ.....534

Докторант Кристина Георгиева
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПОЗИЦИОНИРАНЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ БЪЛГАРИЯ.....543

Докторант Йоана Огнянова
ВЛИЯНИЕ НА БРАНДИНГА НА КУЛИНАРНАТА ДЕСТИНАЦИЯ ВЪРХУ МОТИВАЦИЯТА НА ТУРИСТИТЕ.....551

Докторант Ирина Карадакова
ИЗМЕРЕНИЯ НА ЛОЯЛНОСТТА В ТУРИЗМА.....557

Докторант Ивайло Иванов
АКТУАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ХОТЕЛСКИТЕ ОНЛАЙН РЕЗЕРВАЦИОННИ СИСТЕМИ.....566

Докторант Нина Костадинова
ЛИДЕРЪТ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА ЕКИПНАТА РАБОТА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ.....575

ПРАВНИ, ИСТОРИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Таня Парушева
ОПАЗВАНЕ И СЪХРАНЯВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ ЗА БЪДЕЩЕТО.....583

Доц. д-р Тихомир Личев
РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНИЯТ И КУЛТУРНО ПОЗНАВАТЕЛЕН ТУРИЗЪМ ПО ДУНАВСКОТО КРАЙБРЕЖИЕ.....589

Доц. д-р Милена Стоянова, доц. д-р Ивайло Владев
СКАЛНИТЕ МАНАСТИРИ В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ КАТО ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....597

Доц. д-р инж. Стойна Цвяткова, маг. Емилия Маринова
ПОТРЕБИТЕЛСКО ТЪРСЕНЕ И НЕОБХОДИМОСТ ОТ СЪЗДАВАНЕ НА ИНОВАТИВЕН МОДЕЛ ЗА ИНТЕГРИРАН ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ В СВИЩОВ, С ЕЛЕМЕНТИ НА КУЛТУРЕН, ДУХОВЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....605

Dr. Mahmoud Khalifa, Assoc. Prof
THE ANALYSES OF PUBLIC POLICIES FOR THE REVITALIZATION OF THE TOURISM SECTOR IN EGIPT AFTER THE 30th OF JUNE REVOLUTION....614

Д-р Константин Григоров
МЕСТНИ ОРГАНИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА И ТЕХНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ 620

ПРОСТРАНСТВЕНИ И ЕКОЛОГИЧНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Константин Калинков
ОСНОВА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЧЕРНОМОРСКИ КУРОРТИ 629

Доц. д-р Петя Иванова
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА ЧРЕЗ РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОЕКТИ 640

Доц. д-р Марина Николова
УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ И ТЕРИТОРИИ 651

Доц. д-р Иван Килимперов, доц. д-р Красимир Александров
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕЧКИ ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН „ТРАКИЯ“ 658

Гл. ас. д-р Нели Веселинова, проф. д-р Веселин Бояджиев
ТУРИЗЪМ, РУРАЛИЗЪМ И ДЕМОГРАФСКАТА КАТАСТРОФА 664

Гл. ас. д-р Румен Недков
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА СВОГЕ 673

Гл. ас. д-р Явор Станев
РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИЯ СЕКТОР ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЖИВУЩИТЕ В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 680

Докторант Иво Балевски
СЕЛСКИЯТ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ - ЕДНА РАЗЛИЧНА ГЛЕДНА ТОЧКА....686

Докторант Владо Божилов
ДОБРИ ПРАКТИКИ В „ЗЕЛЕНА“ ПОЛИТИКА В ХОТЕЛИЕРСТВОТО..693

ИЗСЛЕДВАНИЯТА И ПРЕПОДАВАНЕТО В ОБЛАСТТА НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Александр Аверин
DIGITAL-СТРАТЕГИИ ПРОДВИЖЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ ИНДУСТРИИ СПОРТА И ТУРИЗМА 703

Старший преподаватель Юлия Иванова
ОСОБЕНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА И ПРОДВИЖЕНИЯ УНИВЕРСИТЕТОВ ТУРИСТКОГО ПРОФИЛЯ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ 711

Доц. д-р Ирена Емилова
МЕТОДЪТ „АНАЛИЗ НА СЛУЧАЙ“ ПРИ ПОДГОТОВКАТА ПО ДИСЦИПЛИНАТА „ЕКОТУРИЗЪМ И ИНФРАСТРУКТУРА“..... 719

Докторант Стилияна Басмаджиева
РАЗРАБОТВАНЕ НА МЕТОДОЛОГИЧНА РАМКА ЗА АНАЛИЗ НА МАКРОУПРАВЛЕНИЕТО НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 724

Жилкова Ю. В., Макаренко З. В.
К ВОПРОСУ ОБ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ЗНАЧЕНИИ ЭКСКУРСИИ 734

СТУДЕНТСКИ НАУЧНИ ДОКЛАДИ

Магистър Невена Руменова Лясковa
МУЗЕИТЕ НА ВЕЛИКО ТЪРНОВО - ОТ МИНАЛОТО ДО НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ..... 749

Бакалавър, Анжелина Василева
РАЗКРИВАНЕ НА ПОТЕНЦИАЛ ЗА ТУРИСТИЧЕСКИ АТРАКЦИИ В ПРИРОДНО-КЛИМАТИЧНИТЕ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИ ДАДЕНОСТИ НА ГРАД СВИЩОВ 755

Студент Петя Костова
ИКОНОМИКАТА НА ПРЕЖИВЯВАНИЯТА И НЕЙНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ТУРИЗМА 762

Студент Фелия Попова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ДИГИТАЛНИЯ МАРКЕТИНГ В ТУРИЗМА..... 769

Студент Марта Лазарова
ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ В ТУРИЗМА..... 776

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Свищов, 11-12 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 10-годишнината от създаването на специалност „Икономика на туризма“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1764-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ И ТЕРИТОРИИ

Доц. д-р Марина Николова
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Резюме: *Българските защитени зони и територии в обхвата на „Натура 2000“ са предпоставка и стимул за развитие на местни и регионални бизнес-практики. Те привличат специфични целеви групи туристи, любители на природната и здравословна среда. Трудностите, проблемите и конфликтите при изграждането на мрежата са причина за нейното все още неефективно управление и функциониране. Въпреки това Натура 2000 местата са мощен фактор за развитие на местните и регионални икономики, чрез привличането на туристи-природолюбители, които търсят и промотират точно определени продукти и локации. Развитието на интегрирани дейности (устойчив туризъм, екологични земеделски и горски практики и др.) и умелото им съчетаване и управление при конкретни условия в защитените зони е възможност за допълнителни екосистемни и икономически ползи в местен и регионален обхват.*

Ключови думи*: защитени зони, защитени територии, устойчив туризъм, проблеми, предизвикателства*

* * *

В процеса на съвременното развитие на икономиката и стремежа за преход към „зелена инфраструктура“ в европейски, национален и регионален мащаб е недопустимо противопоставянето между икономическото развитие и опазването и съхраняването на природния капитал. На този етап е важно осмислянето и разбирането за възможните икономически ползи от запазването на природните екосистеми, пълна и целенасочена подкрепа за бизнеса, свързан с опазване на биологичното разнообразие, създаването на работни места в малките населени места, прилагането на устойчиви модели за местно развитие.

Когато става дума за защитени територии, много често в практиката съществува неяснота при употребата на понятията „защитени зони“ и „защитени територии“. *Защитените зони* се включат в националната екологична мрежа (НЕМ) Натура 2000, като част от общоевропейската такава, съгласно закона за биологичното разнообразие. Към

тях се отнасят както защитени зони от Натура 2000, в които участват защитени територии, така също и защитени територии, които не са в обхвата на защитените зони. *Защитените територии* се определят съгласно отделен закон - закона за защитените територии в България. Общото между двата закона е това, че основната им цел е свързана с опазване на биологичното разнообразие в екосистемите, ценните видове и местообитания, като важни ресурси и незаменим природен капитал. Макар и по-късно създадена, в НЕМ с предимство се включват корине места, места с редки растителни видове и орнитоложки важни места. Натура 2000 мрежата, съгласно две европейски директиви на практика се състои от две отделни мрежи: защитени зони по директивата за дивите птици и защитени зони по директивата за хабитатите. Характерно за България е че в много от случаите местата по двете директиви, частично или пълно се припокриват. Така например „Атанасовското езеро“ е защитена зона едновременно по директивата за дивите птици и по директивата за местообитанията. Типичен пример при частично припокриване са защитените зони „Комплекс Калиакра“ (по хабитатната директива) и „Калиакра“ и „Белите скали“ (по директивата за птиците). Съществуват и примери за липса на припокриване – например защитена зона „Балчик“ е място единствено по директивата за дивите птици.

Освен чисто екологичното си значение част от защитените територии представляват интерес за туристите и са важни за развитието на туризма (Василева, 2013). Възможностите за практикуване на алтернативен туризъм в някои от защитените територии и „Натура 2000“ места, чрез привличане на определени целеви групи туристи предопределят и подпомагат развитието на местните икономики.

Инвестирането в Натура 2000 е напълно оправдано и е непосредствено свързано с целите на „Европа 2020“ за растеж и заетост, тъй като мрежата е с потенциал да се превърне в двигател на местната и регионална икономика. Данните за българското биоразнообразие (около 35% от територията ни е обхваната от мрежата Натура 2000) са особено показателни не само за богатото ни национално наследство, но те ни дават и значително икономическо предимство. Екологичната мрежа Натура 2000 заема централно място в политиката на ЕС за опазване на природата и биологичното разнообразие, тъй като съхранената природа е капитал за развитие на успешен бизнес – екотуризъм, биоземеделие, устойчиво горско стопанство. Тъй като защитените територии са с по-строги режими по отношение ползването на ресурсите и строителството, тези режими се запазват в случаите, когато попадат в границите

на Натура 2000. Режимите в защитените зони от Натура 2000, в случаи, когато се наложат такива, се отнасят за конкретно местообитание или вид, които са предмет на опазване. Друга съществена разлика е, че докато *в защитените територии не се предвиждат компесаторни мерки, то в защитените зони по Натура 2000 такива се предвиждат*. Следователно стопаните са мотивирани да спазват определени изисквания, като получават съответните компенсации за опазване на биоразнообразието в конкретния район (Николова & Линкова, 2015, стр. 156-158). Мрежата „Натура 2000“ е важен фактор за обществени и икономически ползи, чрез предоставянето на един или друг вид екосистемни услуги. От класификацията (материални, регулиращи, културни, поддържащи), най-трудни за оценяване или измерване са ***културните услуги***, които всъщност предоставят нематериални ползи (прекрасен пейзаж, ландшафтно разнообразие, орнитоложки важни места за наблюдения и др.) за рекреация и удоволетворение на туристите (Николова & Линкова, 2015, стр. 78-82). Важно е да се изградят интегрирани програми за управление на териториите, в които да се постигне необходимата съвместимост между проектите за развитие с изискванията за опазване на екологичната мрежа (Найденов & Маджарова, 2008).

Спецификите в определянето на защитените места в закона за биоразнообразието и в закона за защитените територии и същевре-менно взаимната им обвързаност и припокриване в отделни случаи (някои територии са едновременно и двете) дават възможност за развитие на интегрирани бизнес дейности в т.ч. и **устойчив туризъм.** Териториите, попадащи в мрежата Натура 2000 включват обширни зони, които също са носител на значим природоресурсен потенциал. Неговото оползотворяване за целите на развитието на природо-устойчив туризъм безспорно е възможно да осигури икономическо и социално съживяване на редица райони с по-малки населени места в страната, които се намират в непосредствена близост до ценни природни обекти, културно-исторически паметници и други ресурси с туристическо значение на територията на защитените зони. Развитието на устойчив/зелен туризъм като малък или семеен бизнес осигурява на местните хора стимул да останат да работят в природните райони и по този начин допринася за предотвратяване на обезлюдяването, осигурявайки устойчива заетост и стабилни доходи (Ръководство "Добри практики в мрежата Натура 2000", 2014, стр. 34-35).

При изготвяне на национална оценка на икономическите въздействия от развитието на природния туризъм и дейностите за отдих на

открито върху местната икономика, финландската Служба за природното наследство (Metsähallitus) и финландският Горски институт (Metla) установяват, че общите годишни приходи, свързани с изразходените средства от посетителите в национални паркове, са възлезли на 70,1 млн. EUR, като са подкрепили местната заетост посредством създаването на 893 човекогодини. Като цяло е изчислено, че публична инвестиция от 1 EUR в защитени зони е довела до 20 EUR възвръщаемост (Бюлетин на Европейската комисия "Икономически ползи от Натура 2000", 2012). Този пример е показателен за смисъла на Натура 2000 и нейната неоспорима роля за опазване на природния капитал във всяка една държава в услуга и полза не само за природата, но и за хората, за развитие на местната икономика.

Предприемачеството в туристическия бизнес е ключово не само за туристическия сектор, а и за икономиката като цяло (Павлов, 2017). Днес опитът и практиките за развитие на устойчив туризъм в районите на Натура 2000 постоянно нараства. Разработват се пакети с нови туристически продукти базирани около места от мрежата. По този начин се допълват и ръководствата за добри практики в тази област (Николова, 2011). Защитените зони от националната екологична мрежа Натура 2000 притежават огромен потенциал и ресурси, които дават възможност за формирането и предоставянето на ***комплексен туристически продукт***. Комплексността на продукта се базира и създава на основата на изключителното многообразие от налични туристически ресурси, с които разполагат защитените зони. Този продукт е възможно да включва различни комбинации от алтернативни видове туризъм: познавателен, зелен, културен, селски туризъм в комбинация с посещение на природни и исторически забележителности, употреба на екологосъобразни продукти при приготвянето на храна в местните семейни хотели или къщи за гости (Николова & Линкова, 2015). Както се разбира възможността за формиране и развитие на *комплексен туристически продукт, базиран на богатия природен, културен и социален потенциал на защитените зони от мрежата Натура 2000 е въпрос на местна инициативност и стартирането на нови предприемачески решения.* От друга страна това е свързано със създаването на нови или допълнителни туристически атракции, изграждане и разширяване на основната и/или на специализираната туристическа инфраструктура. А самото конструиране на уникален и печеливш туристически продукт допринася за популяризиране на защитените зони, за опазване на природното богатство и културно-историческото наследство на конкретната територия.

Според Павлов, условията в повечето от районите на България, позволяват селският туризъм да се развива качествено и динамично, както самостоятелно, така и в комбинация с други типове масов и алтернативен туризъм (Павлов, 2016). Именно селските райони в България са тези, при които голяма част от тях попадат в обхвата на защитените зони. В тази връзка все повече са проектите в България, които са пример за успешни инициативи и съчетаването на устойчиви бизнес практики в териториите с висока природна стойност. Така например проекта за Балкана и хората (българо-швейцарски проект) е носител на наградата „Натура 2000“ на Европейската комисия за 2016 г. в категорията „Социално-икономически ползи“[1]. Развитието на *интегрирани дейности* (земеделие, алтернативен туризъм и др.) в тези територии са предпоставка за нарастване качеството на живот в териториален обхват и развитието на местен семеен бизнес, щадящ опазването на биоразнообразието в териториите с висока природна стойност. Подпомагането на директните продажби на качествена земеделска продукция, популяризирането на „екосистемните услуги“, *осъзнаването на икономическата стойност при опазване на природния капитал и използването на природните ресурси по устойчив начин при туристическите маршрути, гарантира бъдещето развитие на по-зелена икономика в тези райони.*

Проблемите и конфликтите в осъществяването на интегрирани бизнес дейности в защитените територии и зони се обуславят най-вече от възможностите за системни увреждания на природни местообитания, когато не са защитени в достатъчна степен. За съжаление очертаването и обхвата на многобройни защитени зони в България не гарантира доброто им състояние. Около 80 % от тях, според европейската мрежа за биоразнообразие не са в добро състояние. За почти всички обявени български защитени зони за местообитанията липсват заповеди за обявяване, които са задължителни за правния им статут. От 2007 г. досега само 9 на брой от общо 233 зони по тази директива в България имат такива заповеди. Нито една защитена зона от българската "Натура 2000" за местообитанията към момента *няма план за управление*. От 119 защитени зони по Директивата за птиците само 7 имат планове за управление (Стаевска, 2019). Според Лаков плановете за управление са основният документ, определящ развитието на защитените територии,

[1] Една от дейностите по проекта е създаването на Детска природна академия „Узана“, като място за образование чрез игри и творчество. Обзаведена е интерпретативна горска пътека, разработени са 10 тематични програми, обучени са аниматори. Стотици деца са се вдъхновили от общуването с природата.

вкл. и на туризма (Лаков, 2017). Макар че и по двете директиви държавите са задължени периодично (на 5 г.) да докладват състоянието на защитените видове от Натура 2000 (последното докладване за България е от 2014 г.), до момента все още страната ни няма готовност за докладване, въпреки изминалия петгодишен период.

Често пъти в практиката се смята, че инвестициите за развитие на икономически дейности в т.ч. и алтернативен туризъм (напр. екотуризъм) в защитените зони от „Натура 2000“ са неоправдани, поради изискванията за опазване на хабитатното разнообразие, ендемичните и редки видове. В действителност забраните и ограниченията са минимални и включват единствено конкретни обекти на защита, идентифицирани като редки и застрашени видове и местообитания. Не е за пренебрегване и фактът, че освен предоставяните европейски средства за опазване на „Натура 2000“, за компенсиране и развитие на местните общности по устойчив начин и за подпомагане осъществяването на интегрирани бизнес дейности (природосъобразно земеделие, животновъдство, туризъм и друг бизнес), подкрепа се осъществява и от Оперативната програма за околна среда и Програмата за развитие на селските райони.

Предизвикателствата за развитието на устойчив туризъм в конкретни територии от мрежата Натура 2000, както и други интегрирани стопански дейности са свързани с търсенето на възможности за спазване на общите и специфични условия и ограничения на конкретната екозона. Особено важни са плановете за управление, които детерминират успеха и гарантират подпомагането на местната и регионална икономика, чрез привличане на все повече екологично осъзнати съвременни туристи.

Заключение

Българските защитени зони и територии в обхвата на „Натура 2000“ са предпоставка и стимул за развитие на местни и регионални бизнес-практики. Като такива те притежават потенциал за привличане на специфични целеви групи туристи, любители на природната и здравословна среда.

Трудностите, проблемите и конфликтите при изграждането на мрежата са причина за нейното все още неефективно управление и функциониране. Въпреки това тя е мощен фактор за развитие на местните и регионални икономики, чрез привличането на туристи-природолюбители, които търсят и промотират специфични продукти и локации.

Развитието на интегрирани дейности в т.ч. и устойчив туризъм, както и умелото им съчетаване и управление при конкретни условия в защитените зони е възможност за допълнителни екосистемни и икономически ползи в местен и регионален обхват.

Особено наложително е разработването на ефективни планове за управление (с информация за потребителната стойност на природните ресурси, оценка на тяхната привлекателност и значимост) в екозоните, като гаранция за нарастване интереса на туристите-природолюбители и ползите за местните икономики.

ЛИТЕРАТУРА

Бюлетин на Европейската комисия (2012), *"Икономически ползи от Натура 2000".*

Василева, В. (2013). Защитените територии в България - предпоставка за развитие на екотуризъм. *Сборник доклади от Черноморски туристически форум "Екотуризмът - нашето зелено бъдеще"* (стр. 7). Варна: СЛАВЕНА-ООД.

Лаков, П. (2017). Защитените територии в Р България - основа за развитие на туризъм по примера на природен парк "Българка". *Годишник на ВУАРР, том V*, 276.

Найденов, Н., & Маджарова, С. (2008). Възможности за развитие на земеделие и туризъм в територии, обхванати от Натура 2000. *Управление и устойчиво развитие 3-4*, 111.

Николова, М. (2011). Устойчиво природоползване в съвременния туризъм. *Сборник научни доклади, том II* (стр. 413). Свищов: АИ "Ценов".

Николова, М., & Линкова, М. (2015). *Екологичен туризъм.* Свищов: АИ "Ценов".

Николова, М., & Линкова, М. (2015). *Организация и управление на защитени природни ресурси.* Свищов: АИ "Ценов".

Павлов, П. (2016). Възможности за разгръщане на селския туризъм в България. *Кръгла маса: "Общата селскостопанска политика на ЕС и агробизнеса в Р България - икономически и правни проблеми"*. (стр. 198). Свищов: АИ "Ценов".

Павлов, П. (2017). Предприемачество в алтернативния туризъм. *Кръгла маса: "Потенциал за развитие на фермерските пазари в България"* (стр. 180). Свищов: АИ "Ценов" .

Ръководство *"Добри практики в мрежата Натура 2000",* 2014. София: МОСВ.

Стаевска,В.https://www.dnevnik.bg/zelen/2019/05/21/3908815_natura_2000_navurshva_27_godini_dnes